

Mag. Vilma Brodnik, Zavod RS za šolstvo

SPROTNO (FORMATIVNO) SPREMLJANJE ZNANJA PRI POUKU ZGODOVINE¹

V šolski praksi sta uveljavljeni dve pojmovanji vrednotenja znanja. Prvo je tradicionalno vrednotenje znanja, ki ima lahko selekcijsko vlogo in ga nekateri strokovnjaki imenujejo tudi normativno vrednotenje. Pri takšnem vrednotenju se pogosto meri, koliko pravilno si dijak zapomni učno snov in kako. Prevladuje vrednotenje nižjih kognitivnih ravni znanja, v ospredju je vrednotenje vsebinskega znanja, zanemarljivo pa procesno znanje, od merskih karakteristik pa prevladuje objektivnost. Pomembne so dosežene točke in meje med ocenami, rezultate se razporedi glede na Gaussovo krivuljo (Sentočnik, 2012: 69-70). Normativno vrednotenje znanja pri predmetu zgodovina je uveljavljeno pri pisnem preverjanju znanja zgodovine in pri eksternem delu splošne mature iz zgodovine.

Novejše je pojmovanje vrednotenja, ki ima formativno vlogo. Gre za formativno (sprotno) spremljanje znanja učencev, ki ima izobraževalno vlogo z namenom izboljšati znanje. Del strokovnjakov takšno vrednotenje imenuje tudi kriterijsko. V ospredju so kriteriji uspeha, ki izhajajo iz pričakovane kakovosti znanja, učence se razvršča glede na doseganje kriterijev, spremlja se tako vsebinsko kot procesno in odnosno znanje, med merskimi karakteristikami se upošteva veljavnost, saj se spremlja vse cilje iz učnega načrta in zato tudi višje kognitivne ravni znanja, načrtno in zavestno se spodbuja učenje z razumevanjem (prav tam: 69-70). Kriterijsko vrednotenje znanja je značilno zlasti za vrednotenje izdelkov pri pouku zgodovine in pri internem delu splošne mature iz zgodovine.

Formativno spremljanje je sestavni del procesa učenja in poučevanja. Namen je natančna in specifična povratna informacija, ki prinaša učencu odgovore na vprašanja:

- Kaj sem dosegel/-a v odnosu do ciljev in pričakovanih dosežkov/rezultatov?
- Kako napredujem?
- Kaj mi uspeva, kaj pa manj? Katera so moja močna področja, katera pa bi moral/-a še razviti?
- Kje imam še rezerve? (prav tam: 70)

Učitelj pa se glede povratne informacije sprašuje:

- Kako napreduje proces učenja?
- Kako ga moje poučevanje podpira?
- Kako naj svoje poučevanje spremenim, prilagodim, da bom učence še bolj podprl/-a v procesu učenja in izboljševanja znanja? (prav tam: 70)

Gibalo formativnega spremljanja znanja je sporočanje povratnih informacij učencem o njihovem delu in učenju. Povratno informacijo učencu navadno sporoča učitelj ali vrstnik (vrstniško vrednotenje). Povratna informacija se sporoča v obliki kritičnega prijateljstva. Namen povratne informacije je, da učenec dobi uvid v kakovost svojega učenja in znanja, izostri svoje doživljanje učenja in vedenja.

Povratna informacija naj bo:

- **zgovorna** ⇒ opiše naj čim več vidikov kakovosti dosežka oz. znanja;
- **pravočasna** ⇒ podana naj bo čim prej;
- **jasna** ⇒ opiše naj, kaj je dobro pri dosežku oz. znanju, kako dobro je izkazano znanje, kaj še ne ustreza dogovorjenim kriterijem (pričakovanim dosežkom/rezultatom) in kaj natančno je treba še izboljšati (glede na kriterije uspeha) ter kako (npr. načrtovanje učinkovitih strategij učenja – bralnih učnih strategij);
- **primerna** ⇒ najprej se izpostavi pozitivne vidike izkazanega znanja, nato pa se analizira pomanjkljivosti, brez oštevanja ali omenjanja osebnostnih značilnosti učenca;
- **rahločutna** ⇒ izražena z občutkom, nenapadalno, neosebno, vendar zavzeto (prav tam: 93).

Vsebina povratne informacije pa izhaja iz kriterijev uspeha, ki izhajajo iz učnih ciljev.

Pri načrtovanju strategij formativnega spremljanja se učenec in učitelj vprašata: kam učenec gre na poti do učnega cilja, kje učenec je pri doseganju učnega cilja in kako bo prišel do učnega cilja. Pomembna pa je tudi vloga vrstnikov kot virov učenja pri kritičnem prijateljstvu.

¹ Podoben, a razširjeni prispevek o formativnem spremljanju znanja zgodovine je objavljen v priročniku: Brodnik, V. et al. (2014). Izzivi razvijanja in vrednotenja znanja. Zgodovina. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.

Strategije formativnega spremljanja:²

	Kam učenec gre?	Kje je učenec zdaj?	Kako bo učenec prišel do tja (do cilja)?
Učenec	Razumevanje namenov učenja in kriterijev uspešnosti.	Samouravnavanje učenja (bralne učne strategije ob razmišljanju o učenju).	Samouravnavanje učenja (bralne učne strategije ob razmišljanju o učenju).
Učitelj	Razjasnitev namenov učenja (kaj naj učenci znajo pri zgodovini), načrtovanje aktivnosti, kriterijev uspeha.	Priprava učnih situacij, nalog in aktivnosti, iz katerih bo mogoče dobiti dokaze o učenju.	Zagotavljanje povratnih informacij, iz katerih bo učenec ugotovil, kako napreduje.
Vrstnik	Razumevanje namenov učenja in kriterijev uspešnosti.	Aktiviranje učencev kot virov poučevanja drug drugemu.	Aktiviranje učencev kot virov poučevanja drug drugemu.

Shematski prikaz dejavnosti, vezanih na organizacijo učnega procesa, iz katerih je razvidno spodbujanje formativnega spremljanja:³

Dejavnosti učitelja	Dejavnosti učencev
<p>Pred branjem (učnjem): VŽN</p> <ul style="list-style-type: none"> Spodbujanje razmišljanja o osebnem pomenu doseganja ciljev; ozaveščanje ocene vložek-korist. Namen učenja zgodovine. Pogovor, razmišljanje o osebnem odnosu do vsebine, občutku lastne kompetentnosti. Predstavitve različnih bralnih učnih strategij; vodenje pri odločanju o primerni bralni učni strategiji. Načrtovanje različnih aktivnosti in nalog za učence. Predstavitve (prilagojeno) kvalitativnih kriterijev; trening uporabe kriterijev. <p>Med učenjem:</p> <ul style="list-style-type: none"> Učenje bralnih učnih strategij. Trening samoinštruiranja (prenos poznavanja postopkov v samousmerjanje). Urjenje spremljanja svojega nihanja osredotočenosti; povratne informacije. Urjenje spremljanja svojega razumevanja. Preverjanje znanja, samopreverjanje (trening hitre ocene pravilnosti rezultata), povratna informacija učitelja/učencev. Pogovor o doživljanju učne vsebine, seznanjanje z načini samomotiviranja. Pogovor o strategijah samooviranja; povratna informacija, vprašalniki. <p>Po učenju:</p> <ul style="list-style-type: none"> Priprava orodij za samoevalvacijo, povratne informacije. Priložnost za učence razmislek, pogovor – svetovanje. 	<p>Pred branjem (učnjem):</p> <ul style="list-style-type: none"> Kaj je to? Kaj o tem že vem? Zakaj bi to rad znal/-a? Ocena vložek-korist znanja zgodovine. Ozaveščanje svojega odnosa do učne vsebine. Kako se bom učenja lotil/-a? Kako bom vedel/-a, da znam (kriteriji uspeha)? <p>Med učenjem:</p> <ul style="list-style-type: none"> Ali poznam postopek reševanja naloge, izdelave izdelka, bralne učne strategije ... Samoinštrukcije (načrtovanje postopkov). Ali sem osredotočen/-a na vsebino? Ali snov razumem? Ali napredujem? Kako to vem? Koliko truda vlagam – čustveni odnos do vsebine in načina dela? Kako oviram sam sebe pri učinkovitem učenju? Kako premagam takšne ovire? <p>Po učenju:</p> <ul style="list-style-type: none"> Samoevalvacija: <ul style="list-style-type: none"> dosežka (dokazi učenja), načina učenja. Vrstniško vrednotenje (učenci so vir učenja drug drugemu). Kako drugače prihodnjič (refleksija)?

Vplivni strokovnjak na področju formativnega spremljanja Paul Black je opredelil formativno spremljanje znanja kot eno najpomembnejših aktivnosti učenca in učitelja za vzpostavljanje vezi in premagovanje vrzeli med procesoma učenja in poučevanja. S tem se omogočata kakovostnejši pouk in boljši uspeh učencev. Učitelje navaja na strategije za

² William, D. (2013). Vloga formativnega vrednotenja v učinkovitih učnih okoljih. V: O naravi učenja. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo, str. 139.

³ Prirejeno po gradivu projekta Uvajanje medpredmetne kompetence učenja učenja v pouk.

izboljšanje poučevanja, upoštevajoč različne vidike učenja. Pri tem ima glavno vlogo dajanje povratnih informacij ter navajanje učencev na samovrednotenje učenja in znanja. Pomembno vlogo ima tudi vrstniško vrednotenje. Učence se tako navaja na večjo odgovornost za lastno učenje in znanje ter na večjo učinkovitost. Formativno spremljanje se lahko razširi tudi na pisne preizkuse za ocenjevanje, če ima povratna informacija namen izboljšati učni uspeh.⁴

Namen formativnega spremljanja znanja je:

- spremljanje dosežkov učenja glede na cilje pouka,
- uporaba rezultatov ocenjevanja za načrtovanje nadaljnega poučevanja in učenja,
- sporočanje povratnih informacij učencem z namenom boljšega dosegati učne cilje,
- razvijanje strategij učenja,
- navajanje učencev na prevzemanje dela odgovornosti za lastno učenje.⁵

Kakovost učenja in znanja se bo izboljšala, če bodo učenci uporabljali učinkovite bralne učne strategije. Za učenje zgodovine so učinkovite naslednje bralne učne strategije med branjem (učenjem):

1. **Študijsko branje**, ki zahteva zbrano in natančno branje, podčrtovanje ključnih besed in besednih zvez. Ključnih besed in besednih zvez je glede na neko besedilo 5–10 %.
2. **Strategija obrobni razlag**, pri kateri se piše zapiske in opombe na robu besedila z razlago besed in izrazov, usmerjevalna vprašanja, opis besedila, poudarjanje točk v besedilu. Pri delu z učbeniki iz učbeniških skladov si lahko dijaki pomagajo z zapisovanjem obrobni razlag s pomočjo samolepilnih lističev.⁶
3. **Branje z razumevanjem**, pri katerem se dijak vpraša, kaj že ve o učni snovi, sledi branje in podčrtovanje ključnih besed, nato postavljanje vprašanj, razlaga pojmov in iskanje primerov za ponazoritev.⁷

Po branju (učanju) pa učenci ključne besede ali besedne zveze, pomembne informacije izpišejo v obliki različnih grafičnih organizatorjev ali kompleksnih bralnih učnih strategij (npr. Paukova strategija). Za urejanje in izpisovanje učne snovi so primerni **grafični organizatorji**:⁸

1. **Hierarhične pojmovne mreže – reče se jim tudi vidno kazalo** (miselni vzorci, e-miselni vzorci npr. v XMind, Mindomo, SimpleMind).

2. Za prikaz časovnega sosledja je uporaben **časovni trak**. S časovnim trakom se konkretizira abstrakten pojem časa, prikaže zaporedje med dogodki, razmerje med dogodki, omogoči časovna predstavljivost. Na voljo so tudi računalniška orodja za izdelavo e-časovnih trakov.
3. Za primerjanje podobnosti in razlik, skupnih značilnosti, spreminjanja in kontinuitete sta primerna **Vennov diagram in tabela**.
4. Za prikaz bipolarnosti (dvojnosti), kot so npr. vzroki : posledice, prednosti : slabosti, pozitivno : negativno, sta primerni **ribja kost in primerjalna matrika**.
5. **Diagram bistvo – podrobnosti, diagram bistvo – vzroki in posledice**.
6. **Argumentacijski diagram pri uporabi različnih debatnih tehnik**.
7. Za izpis učne snovi se uporablja tudi **zapiske**, pri katerih so zapisane glavne misli, pomembne podrobnosti, neznani pojmi, uporablja se okrajšave, kratke povedi.⁹
8. Učenci se lahko učijo tudi z risanjem. Tako si lahko del zapiskov tudi narišejo s simboli (npr. triumvirat s triperesno deteljico), v obliki stripa ali kot krožno zaporedje dogodkov.¹⁰

Pri učenju večjega obsega učne snovi in pri delu z obsežnejšimi zgodovinskimi viri pa se uporablja tudi **kompleksne bralne učne strategije**, kot so:¹¹

1. **Paukova strategija**, pri kateri se v tabelo zapiše ključne besede ali besedne zveze ter pomembne podrobnosti, nato pa povzetek, ki vključuje ključne besede ali besedne zveze s pomembnimi podrobnostmi.
2. **Splošna študijska strategija** (hiter prelet gradiva, prvo branje, razlaga neznanih besed, določanje bistva, drugo branje, postavljanje vprašanj za razumevanje).
3. **PV3P** (prelet gradiva, postavljanje vprašanj o tem, kaj bi se rad naučil/-a, gradivo se prebere, zapiše se neznane besede, ponovni pregled gradiva, pojasni se neznane besede, opredeli bistvo, odgovori na zastavljena vprašanja, poveže učno snov in ponovi po spominu).

⁴ Black, P. (2010). Vrednost povratne informacije v formativnem spremljanju in težave pri njenem uvajanju v dialog. V: Didaktika ocenjevanja znanja. Zbornik 3. mednarodnega posveta marca 2009 v Celju. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo, str. 94–95.

⁵ Marsh, C. J. (2008). Pomen poznavanja ocenjevanja za poučevanje. V: Didaktika ocenjevanja znanja. Zbornik prispevkov. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo, str. 33.

⁶ Več o tem v članku: Pečoler, L. (2013). Učbenik – aktivni pripomoček pri pouku. V: Zgodovina v šoli, letnik 22, št. 1-2, str. 13–20.

⁷ Povzeto po: Pečjak, S., Gradišar, A. (2012). Bralne učne strategije. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo, str. 150, 196, 326.

⁸ Grafični organizatorji so povzeti po: Pečjak, S., Gradišar, A. (2012). Bralne učne strategije. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo, str. 211–248.

⁹ Pečjak, S., Gradišar, A. (2012). Bralne učne strategije. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo, str. 253.

¹⁰ Več v članku: Krivec Čarman, D. (2012). Razvijanje kompetence učenje učenja pri pouku zgodovine. V: Vzgoja in izobraževanje, št. 6, str. 62–65.

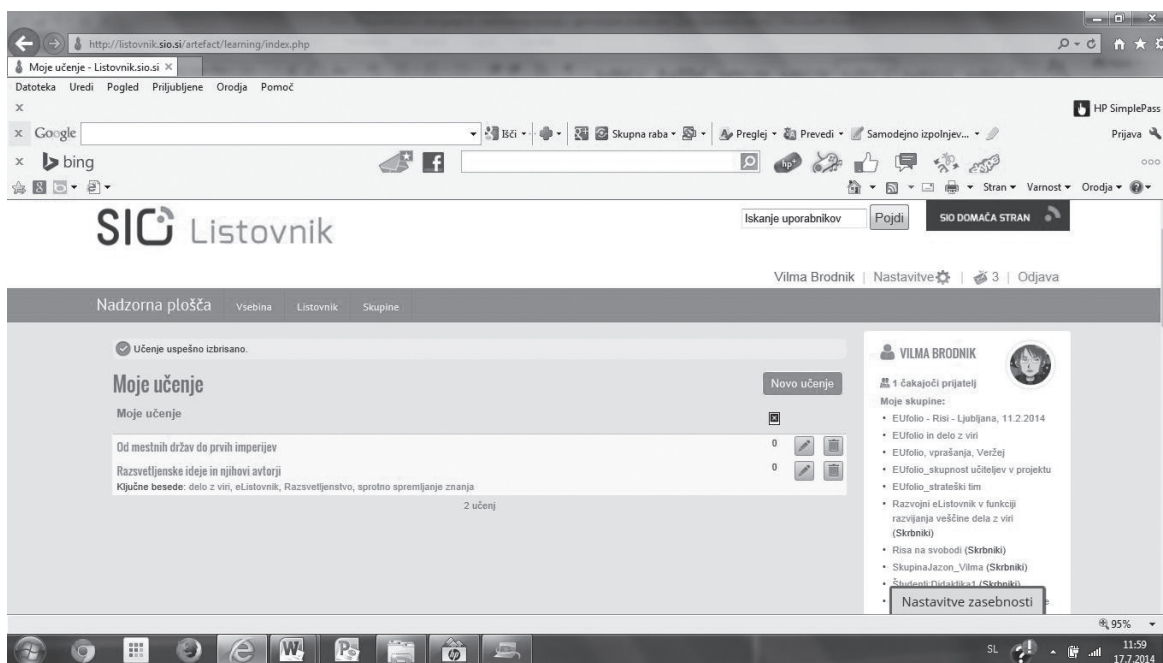
¹¹ Grafični organizatorji so povzeti po: Pečjak, S., Gradišar, A. (2012). Bralne učne strategije. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo, str. 319–341.

Sprotno spremljanje znanja zgodovine se izvaja z različnimi orodji. Lahko so naslednja:

- pet rubrik formativnega spremljanja: predznanje, cilji, strategije, dokazi, evalvacija v zavihku Moje učenje v eListovniku¹²
- eListovnik v spletnem učnem okolju Mahara
- mapa dosežkov (portfolio)
- bralna učna strategija VŽN
- modificirana bralna učna strategija VŽN ⇒ VŽSDN
- obrazci z opisnimi kriteriji (kriterijsko točkovanje, nivojsko točkovanje, analitični in holistični opisni kriteriji, zapisani v rubrikah)
- kontrolne liste
- obrazci za refleksije
- refleksivno pismo
- anekdotski zapis
- razvojni zvezek
- tabela PLUS, MINUS, ZANIMIVO idr.

PRIMERI ORODIJ FORMATIVNEGA SPREMLJANJA ZNANJA PRI ZGODOVINI

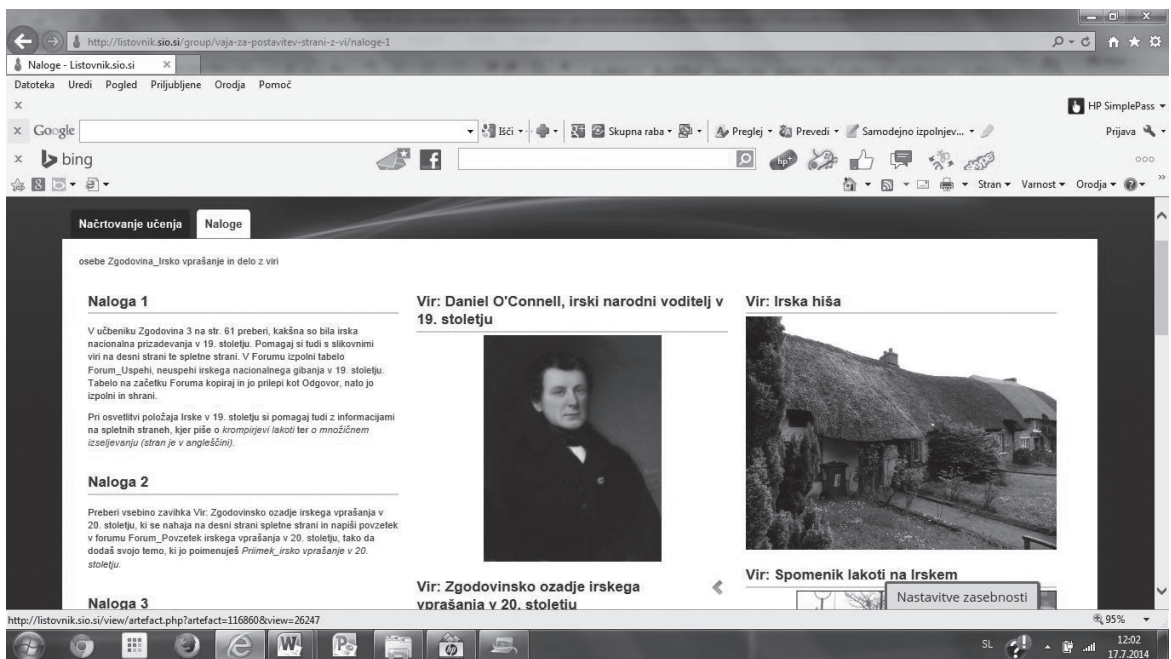
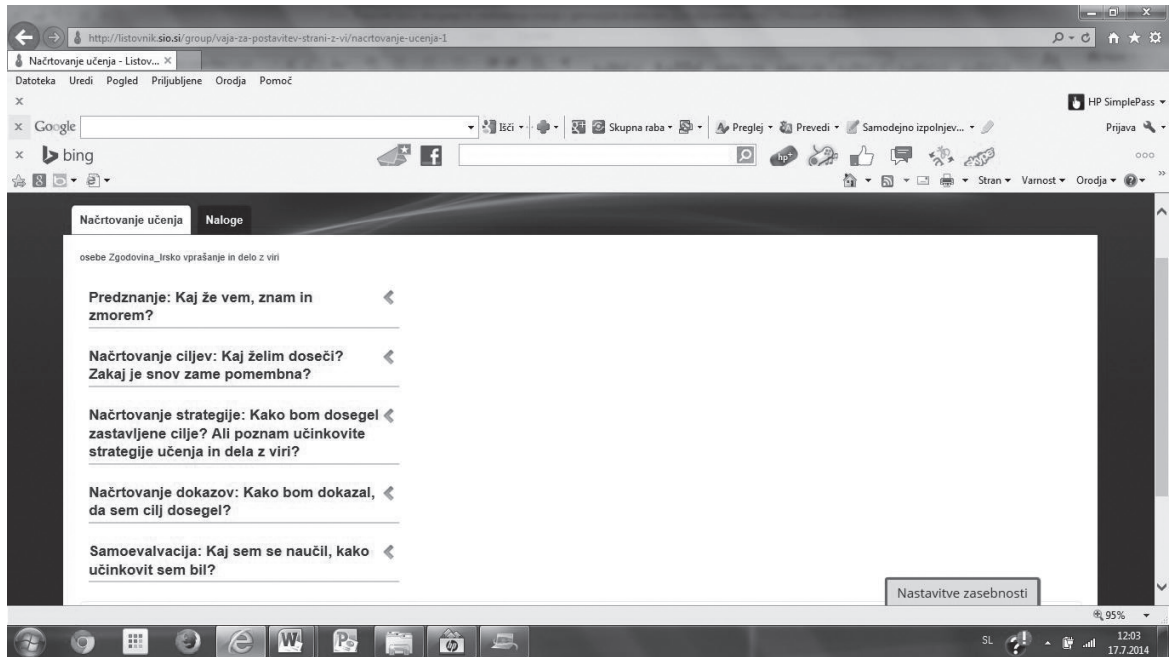
1. Pet rubrik sprotnega spremljanja v zavihku Moje učenje v eListovniku: načrtovanje učenja s postavljanjem ciljev, ugotavljanjem predznanja, načrtovanjem strategij učenja (bralne učne strategije), dokazov učenja in evalvacije (kako uspešen je bil dijak pri učenju, kaj bi lahko izboljšal in kako bo glede na pomanjkljivosti načrtoval nadaljnje učenje):
Namesto eListovnika se lahko učenje načrtuje, spremlja in vrednoti tudi v obliki klasične mape dosežkov oz. portfolia.

2. eListovnik v spletnem učnem okolju Mahara na primeru Irskega vprašanja – načrtovano je učenje (cilji, predznanje, strategije, dokazi, evalvacija) in naloge za učenje ob delu z zgodovinskimi viri (obvezna širša tema Nemirne vode: od nacionalnih gibanj do prve svetovne vojne):¹³

¹² Rubrike so bile razvite v okviru mednarodnega projekta EUfolio (2013–2015), v katerem je sodeloval tudi Zavod RS za šolstvo, vodila pa dr. Tanja Rupnik Vec.

¹³ Avtorica mag. Vilma Brodnik, primer je nastal v okviru mednarodnega projekta EUfolio.

3. Bralna učna strategija VŽN:¹⁴

Kaj že vem? (Ugotavljanje predznanja in spodbujanje motivacije.)	Kaj se želim naučiti? (Spodbujanje motivacije.)	Kaj sem se naučil/-a? (Vrednotenje – kakšna je kakovost znanja glede na kriterije uspeha; refleksija – kaj je bilo dobro, kaj bi lahko izboljšali; regulacija – uravnavanje učenja za naprej).

¹⁴ Povzeto po: Pečjak, S., Gradišar, A. (2012). Bralne učne strategije. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo, str. 148.

4. Modificirana bralna učna strategija VŽN – VŽSDN:¹⁵

Predznanje (V)	Cilji (Ž)	Strategija	Dokazi	Samoevalvacija (N)
Kaj že vem oz. kaj zmorem?	Kaj želim doseči? Zakaj je snov zame pomembna? Kako jo bom lahko uporabil/-a pri drugih predmetih, v življenju, v bodočem poklicu?	Kako bom dosegel/-la zastavljene cilje iz druge kolone? Ali poznam učinkovite strategije učenja (bralne učne strategije) – če jih ne, kdo mi lahko pomaga (pomaga učitelj predmeta, šolska svetovalna delavka)?	Kako bom dokazal/-a, da sem cilj dosegel/-la? – Npr. izpolnil/-a bom naloge na delovnem listu, napisal/-a domačo nalogo, izdelal/-a izdelek, sodeloval/-a v forumu v eListovniku, pravilno odgovoril/-a na vsa vprašanja v pisnih preizkusih. Svoje znanje ali izdelek bom primerjal/-a s kriteriji v čeklisti ali opisnimi kriteriji na obrazcu za preverjanje in ocenjevanje znanja ali izdelka.	Kaj sem se naučil/-a? Kako učinkovit/-a sem bil/-a? Dijak se lahko sam preveri s pomočjo kriterijev na čeklisti ali opisnih kriterijev na obrazcu za preverjanje in ocenjevanje znanja, izpolni vprašalnik za refleksijo v eListovniku ali odgovori na vprašanja za refleksijo – v refleksiji se vpraša po znanju (kaj sem se naučil/-a) kot tudi po strategijah (ali je izbrana bralna učna strategija učinkovita, ali moram izbrati drugo, ki bolj ustreza mojemu učnemu stilu).

5. Čeklista (opazovalni list):¹⁶

Področje spremljanja	Zbiranje informacij iz virov	Povezovanje informacij	Analiza in povzemanje	Vrednotenje, utemeljevanje	Samostojnost pri delu	Vsebinski cilji
Opisnik	Iz učbenika, spletnih virov ali iz danih virov v delovnem zvezku je samostojno zbral zahtevane podatke.	Naloge v delovnem zvezku je pri pouku opravil samostojno, brez pomoči učitelja ali sošolca.	Pregleda in povzame ključne informacije iz odgovorov na forumu o prednostih in slabostih EU ter primerja z uradnimi navedbami prednosti EU.	Poišče, opiše in utemelji priložnost, ki jo EU nudi mladim v Sloveniji.	S pomočjo zbranih informacij v nalogah je napisal povzetek z vsemi ključnimi podatki (vključuje podatke na dana izhodišča v skladu z navodili).	Pri preverjanju naučenega, zna samostojno odgovoriti na vprašanja in svoje odgovore po potrebi podkrepiti s primeri.
Dijak						

6. Obrazci za refleksijo:¹⁷**Obrazec za refleksijo 1:**

Kako znanje/izdelek dokazuje tvoj napredek?

Ali z njim dokazuješ, da se trudiš za doseganje zastavljenih ciljev? Kako?

Kako znanje/izdelek dokazuje, da razmišljaš/ravnaš drugače kot v preteklem obdobju?

Kako so ti pri napredku pomagale izbrane bralne učne strategije? Utemelji.

Obrazec za refleksijo 2:

Na znanje/izdelek sem ponosen, ker ...

Ko sem se učil, ko sem pripravljal ta izdelek, sem se naučil, sem spoznal, da ...

¹⁵ V okviru projekta EUfolio jo je zasnovala mag. Vilma Brodnik.

¹⁶ Čeklisto je zasnovala Sonja Bregar Mazzini iz Osnovne šole Miška Kranjca Ljubljana v okviru mednarodnega projekta EUfolio.

¹⁷ Prirejeno po gradivih projekta Refleksivna edukacija, ki je potekal na Zavodu RS za šolstvo.

Iz učenja/izdelka je razvidno, da sem v pripravo vložil veliko truda, ker ...
 Znanje/izdelek dokazuje, da znam/razumem ...
 Znanje/izdelek je pomembno, ker ...

Obrazec za refleksijo 3:

S čim si bil zadovoljen pri učenju s pomočjo izbrane bralne učne strategije?
 Kaj ti je posebno dobro uspelo?
 Kaj bi lahko izboljšal?
 Kaj si pri tem spoznal (o sebi, o svojem delu)?
 Kako boš učenje zastavil prihodnjič?

7. Refleksivno pismo:¹⁸

V reflektivnem pismu zapišete svoj pogled na prehojeno pot in načrte za naprej. Vodilo pri razmišljanju so naslednja vprašanja:

- Kaj ste želeli doseči?
- Kako ste zastavljeno uresničili?
- S čim to dokazujete oz. kako veste, da ste dosegli zastavljene cilje?
- Kaj ste se iz procesa naučili? Kaj ste novega spoznali?
- Kako boste svoje delo nadaljevali?
- Kaj boste spremenili in zakaj?

8. Anekdotki zapis, pri katerem si učitelj v obliki dnevnika zapisuje, kakšna je kakovost znanja posameznih učencev, ter načrtuje, kako naj učencem pomaga, da bi proces učenja in svoje znanje izboljšali:

8. 4. 2014	Dijak M. N. je izkazal kritično mišljenje pri delu z zgodovinskimi viri, ker je utemeljil, zakaj odlomek iz Zgodovine Langobardov, ki se nanaša na alpske Slovence ni povsem verodostojen.
9. 4. 2014	Dijakinja R. K. ni izkazala komunikacijskih veščin pri ustni predstavitvi referata, ker ni uporabljala pravilne zgodovinske terminologije, pa tudi besedišče je skromno. Napotiti jo moram na branje zanimive strokovne literature in leposlovja, da bo bogatila strokovno znanje in besedišče. Priporočim in organiziram vrstniško vrednotenje ustne predstavitve s sošolko, ki je spretna v ustnih predstavitev. Druga drugo vrednotita pri ustni predstavitvi glede na kriterije uspešne ustne predstavitve, ki jih ji moram še enkrat pojasniti.
15. 4. 2014	Dijak B. L. ni izkazal veščine argumentiranja, zato mu moram še enkrat razložiti, kako je sestavljen argument (trditev, utemeljitev in dokazi v podporo utemeljitvi), ter mu sestaviti dodatno nalogo za razvijanje veščine argumentiranja.

9. Razvojni zvezek, v katerem učenec na začetku obravnave vsake širše teme ali ožjega učnega sklopa načrtuje svoje učenje, pri čemer je pozoren na:

- načrtovanje učenja (postavljanje ciljev),
- proces usvajanja/izgradnje znanja ali ustvarjanja izdelka,
- vrednotenje glede na kriterije uspeha,
- refleksije,
- povratne informacije glede na kriterije uspeha,
- odzive na povratne informacije učitelja,
- uravnavanje učenja in načrtovanje učenja v prihodnje.¹⁹

10. Tabela PLUS, MINUS, ZANIMIVO (namesto ZANIMIVO bi lahko vrednotili tudi OBETAVNO), ko učenci vrednotijo ali kritično prijeteljujejo vrstnikom, ki predstavlja izdelke, argumentirajo v različnih debatnih formatih ipd.²⁰

PLUS (Kar je dobro, pozitivno glede na kriterije uspeha.)	MINUS (Kar ni skladno s kriteriji uspeha.)	ZANIMIVO (OBETAVNO) (Kar je le zanimivo ali obetavno in bo treba v prihodnje izboljšati glede na kriterije uspeha.)

¹⁸ Prav tam.

¹⁹ Holcar Brunauer, A. (2013). Vloga formativnega vrednotenja v učinkovitih učnih okoljih. Gradivo mednarodnega projekta AFL (Assessment for Learning) v letih 2013–2015, v katerega je bil vključen tudi Zavod RS za šolstvo.

²⁰ Po različnih virih priredila avtorica.

Kriteriji uspeha (kriteriji vrednotenja znanja) pa so s formativnim spremljanjem znanja neločljivo povezani ter osrednja sestavina povratne informacije, zato navajamo primer opisnih kriterijev za sprotno pisno spremljanje in vrednotenje znanja in izdelkov (krajše esejske naloge, zgodovinski eseji, seminarske naloge) v gimnaziji.

Področja in kriteriji za vrednotenje znanja	Opisniki			
	Zadostno	Dobro	Prav dobro	Odlično
1. področje: Znanje in razumevanje zgodovinskih dogodkov, pojavov, procesov				
Kriteriji:				
Znanje in razumevanje zgodovinskih dogodkov, pojavov, procesov	Navede in opiše posamezne značilnosti zgodovinskih dogodkov, pojavov, procesov;	Navede in pojasni del glavnih značilnosti zgodovinskih dogodkov, pojavov, procesov;	Navede in pojasni večino značilnosti glavnih zgodovinskih dogodkov, pojavov, procesov;	Navede in pojasni vse glavne značilnosti zgodovinskih dogodkov, pojavov, procesov ter jih podkrepi s pomebnimi podrobnostmi;
	opredeli in opiše posamezne podobnosti in razlike med zgodovinskimi dogodki, pojavi in procesi, a jih med sabo ne poveže;	navede in pojasni del podobnosti in razlik med zgodovinskimi dogodki, pojavi in procesi ter jih med sabo deloma poveže;	primerja ter pojasni podobnosti in razlike med zgodovinskimi dogodki, procesi in pojavi ter jih med sabo večinoma poveže;	primerja in pojasni podobnosti in razlike med zgodovinskimi dogodki, pojavi in procesi ter jih med sabo dosledno in natančno poveže;
	navede in opiše posamezne ključne vzroke in posledice za zgodovinske dogodke, pojave in procese, a jih med sabo ne uspe vedno povezati;	navede in pojasni del ključnih vzrokov in posledic za zgodovinske dogodke, pojave in procese ter jih med sabo deloma poveže;	navede in pojasni večino ključnih vzrokov in posledic za zgodovinske dogodke, pojave in procese ter jih med sabo večinoma poveže;	navede in pojasni vse vzroke in posledice za zgodovinske dogodke, pojave in procese ter jih med sabo natančno in dosledno poveže;
	navede ter opiše nekatera časovna in prostorska zaporedja zg. dogodkov, pojavov in procesov, a jih med sabo pomanjkljivo poveže ali pa sploh ne (zaporednost dogajanja);	navede ter deloma razloži in poveže časovna in prostorska zaporedja zg. dogodkov, pojavov in procesov (zaporednost dogajanja);	navede in večinoma razloži ter poveže časovna in prostorska zaporedja zg. dogodkov, pojavov in procesov (zaporednost dogajanja);	navede in natančno ter podrobno in temeljito razloži in poveže časovna in prostorska zaporedja zg. dogodkov, pojavov in procesov (zaporednost in vzporednost dogajanja);
Uporaba zgodovinske terminologije	pomanjkljivo in deloma neustrezno uporablja posamezno temeljno zgodovinsko izrazoslovje in pojme;	deloma pomanjkljivo uporablja temeljno zgodovinsko izrazoslovje in pojme;	uporablja večino temeljnega zgodovinskega izrazoslovja in pojmov;	natančno in dosledno uporablja temeljno zgodovinsko izrazoslovje in pojme ter nabor samoiniciativno širi;
Časovna in prostorska orientacija	dogajanje časovno pomanjkljivo opredeli z navedbo posameznih informacij in zg. dejstev o zgodovinskem obdobju ali dogajanju;	dogajanje časovno večinoma opredeli z navedbo dela ključnih informacij in zg. dejstev o zgodovinskem obdobju ali dogajanju;	dogajanje časovno ustrezno opredeli z navedbo večine točnih informacij in zg. dejstev o zgodovinskem obdobju ali dogajanju;	dogajanje časovno natančno in podrobno opredeli z navedbo vseh točnih informacij in zg. dejstev o zgodovinskem obdobju ali dogajanju;
	dogajanje na zemljevidu prostorsko pomanjkljivo opredeli s pomočjo posameznih informacij in simbolov na zemljevidu;	dogajanje na zemljevidu prostorsko večinoma ustrezno opredeli z uporabo dela ključnih informacij in simbolov na zemljevidu;	dogajanje na zemljevidu prostorsko ustrezno opredeli z uporabo večine ključnih informacij in simbolov na zemljevidu;	dogajanje na zemljevidu prostorsko natančno in dosledno opredeli z uporabo vseh ključnih informacij in simbolov na zemljevidu;

Področja in kriteriji za vrednotenje znanja	Opisniki			
	Zadostno	Dobro	Prav dobro	Odlično
Znanje in razumevanje zgodovinskih konceptov	navede posamezne značilnosti zgodovinskih konceptov in jih pomanjkljivo umesti v ustrezno zgodovinsko ozadje (časovno in prostorsko), ali pa umestitev manjka;	deloma pojasni značilnosti zgodovinskih konceptov in jih deloma umesti v ustrezno zgodovinsko ozadje (časovno in prostorsko);	večinoma ustrezno pojasni značilnosti zgodovinskih konceptov in jih umesti v ustrezno zgodovinsko ozadje (časovno in prostorsko);	natančno in dosledno pojasni značilnosti zgodovinskih konceptov in jih natančno umesti v ustrezno zgodovinsko ozadje (časovno in prostorsko);
	pri razlagah in interpretacijah pomanjkljivo navaja posamezne podrobnosti o zgodovinskih dogodkih, pojavih in procesih, ali pa navedbe manjkajo.	pri razlagah in interpretacijah navede del pomembnih podrobnosti o zgodovinskih dogodkih, pojavih in procesih.	pri razlagah in interpretacijah navaja večino podrobnosti o zgodovinskih dogodkih, pojavih, procesih in konceptih.	pri razlagah in interpretacijah navaja vse podrobnosti in svoje primere o zgodovinskih dogodkih, pojavih, procesih in konceptih.

2. področje: Analiza, sinteza, interpretacija zgodovinskih virov

Kriteriji:				
Razvijanje kritičnega mišljenja	V zgodovinskih virih razbere posamezne bistvene informacije ter dejstva in oblikuje pomanjkljive sklepe;	V zgodovinskih virih razbere del bistvenih informacij ter dejstev in oblikuje večinoma ustrezne sklepe;	V zgodovinskih virih razbere večino bistvenih informacij ter dejstev in oblikuje sklepe z manjšimi nedoslednostmi;	V zgodovinskih virih razbere vse bistvene informacije in dejstva ter pomembne podrobnosti in oblikuje natančne in temeljite sklepe;
	loči posamezne bistvene in nebistvene informacije;	loči večino bistvenih od nebistvenih informacij;	loči bistvene od nebistvenih informacij z manjšimi nedoslednostmi;	dosledno loči bistvene od nebistvenih informacij;
	opredeli posamezna dejstva in mnenja, a jih med sabo ne poveže;	loči del dejstev od mnenj in jih med sabo deloma poveže;	loči večino dejstev od mnenj in jih med sabo poveže z manjšimi nedoslednostmi;	loči vsa dejstva od mnenj in jih med sabo natančno in temeljito poveže;
	v zgodovinskih virih opredeli posamezne dokaze, s katerimi pomanjkljivo razloži zgodovinsko dogajanje, ali pa razlaga manjka; navede svoje pomanjkljivo mnenje o zg. dogodku, pojavu in procesu;	v zgodovinskih virih opredeli del dokazov, s pomočjo katerih deloma ustrezno razloži zgodovinsko dogajanje; navede in deloma pojasni svoje mnenje o zg. dogodku, pojavu in procesu;	v zgodovinskih virih opredeli večino dokazov, s pomočjo katerih razloži in utemelji zgodovinsko dogajanje z manjšimi pomanjkljivostmi; navede in pojasni svoje mnenje o zg. dogodku, pojavu in procesu z manjšimi nedoslednostmi;	v zgodovinskih virih opredeli vse dokaze, s pomočjo katerih natančno razloži in utemelji zgodovinsko dogajanje; natančno in temeljito navede in pojasni svoje mnenje o zg. dogodku, pojavu in procesu;
	deloma utemeljuje in interpretira informacije, dejstva, dokaze in raznovrstna sporočila ali pa posamezni elementi manjkajo;	pomanjkljivo utemeljuje in interpretira informacije, dejstva, dokaze in raznovrstna sporočila ...;	z manjšimi pomanjkljivostmi utemeljuje in interpretira informacije, dejstva, dokaze in raznovrstna sporočila ...;	natančno in temeljito utemeljuje in interpretira podatke, informacije in raznovrstna sporočila ...;
	deloma razloži zgodovinske dogodke, pojave, procese, ideje in koncepte iz različnih zornih kotov, ali pa več vidikov manjka;	pomanjkljivo razloži zgodovinske dogodke, pojave, procese, ideje in koncepte z različnih zornih kotov, ali pa posamezni vidik manjka;	z manjšimi pomanjkljivostmi razloži zgodovinske dogodke, pojave, procese, ideje in koncepte z različnih zornih kotov;	natančno in temeljito razloži zgodovinske dogodke, pojave, procese, ideje in koncepte z različnih zornih kotov;

Področja in kriteriji za vrednotenje znanja	Opisniki			
	Zadostno	Dobro	Prav dobro	Odlično
	opredeli nekatere interpretacije in navede nekatere vzroke, zakaj nastanejo;	opredeli del interpretacij in razloži del vzrokov, zakaj nastanejo;	z manjšimi pomanjkljivostmi ločuje med različnimi interpretacijami in z manjšimi pomanjkljivostmi razloži, zakaj nastanejo;	dosledno ločuje med različnimi interpretacijami in natančno razloži, zakaj nastanejo;
	navede posamezne elemente vrednotenja pomena zg. dogodkov, pojavov, procesov, konceptov (npr. reform, programov, ukrepov ...);	deloma ovrednoti pomen zg. dogodkov, pojavov, procesov, konceptov (npr. reform, programov, ukrepov ...);	z manjšimi nedoslednostmi ovrednoti pomen zg. dogodkov, pojavov, procesov, konceptov (npr. reform, programov, ukrepov ...);	natančno in temeljito ovrednoti pomen zg. dogodkov, pojavov, procesov, konceptov (npr. reform, programov, ukrepov ...);
	zmožnost argumentacije izkaže, tako da neko trditev pomanjkljivo utemelji.	zmožnost argumentacije izkaže, tako da neko trditev utemelji.	zmožnost argumentacije izkaže, tako da neko trditev utemelji in navede posamezne dokaze v podporo.	zmožnost argumentacije izkaže, tako da neko trditev utemelji in navede pomembne in dodatne dokaze v podporo.

SKLEP

Namen sprotnega spremljanja znanja je učencem omogočiti načrtno izboljševanje učenja in znanja. Gre za kompleksen proces, v katerem učence naučimo učinkovitih bralnih učnih strategij za učenje zgodovine, navajamo jih na samorefleksijo in samovrednotenje učinkovitosti učenja glede na izbrano bralno učno strategijo ter izbor nove, če se neka bralna učna strategija ne obnese. Znanje, izdelke oz. dosežke pa se nenehno sprotno spremlja, tako da učenec sam glede na opisne kriterije ugotavlja, v kolikšni meri je dosegel kriterije uspeha in v kolikšni meri bi lahko svoje znanje še izboljšal. Znanje glede na kriterije uspeha lahko vrednotijo tudi sošolci med sabo (vrstniško vrednotenje) in pa učitelj. Glavni namen sprotnega spremljanja znanja je torej čim bolj kakovostno znanje zgodovine, ki je opredeljeno v kriterijih uspeha (opisnih kriterijih). S tem, da učenci sproti tudi sami spremljajo svoj proces učenja in kakovost znanja, postajajo vse bolj tudi sami odgovorni za svoje učenje in znanje ter ne več le učitelj. Učiteljeva odgovornost pa je natančno načrtovati kriterije uspeha za znanje in različne druge pričakovane izdelke pri zgodovini glede na učne cilje in teme po posodobljenih učnih načrtih, organizirati učne situacije in aktivnosti, pri katerih bodo učenci samostojno usvajali in izgrajevali znanje, sproti spremljati učenje in znanje svojih učencev, ter jim

sporočati povratno informacijo glede na kriterije uspeha ter ustrezno prilagajati svoje poučevanje. Sprotno spremljanje znanja s povratno informacijo lahko razširijo tudi na klasične pisne preizkuse, v katerih prevladujejo naloge objektivnega tipa, če je namen izboljšanje kakovosti vsebinskega in procesnega znanja. Pisne preizkuse se vrednoti s tehniko enostavnega klasičnega točkovanja oz. ugotavljanja, koliko dobljeni odgovor ustreza pričakovanemu, ki se ga opredeli v točkovniku z navodili za vrednotenje. Povratno informacijo pri tem izpeljejo iz opisnih kriterijev, ki jih pripravijo za različne pisne izdelke pri zgodovini, kot so zgodovinski eseji in daljši zgodovinski pisni sestavki. Za sprotno spremljanje znanja pa se snuje opisne kriterije glede na tehniko klasifikacije oz. razvrščanja v skladu s kriteriji uspeha.²¹ Pri tem lahko točkujemo kriterije (kriterijsko točkovanje), lahko znanje opredelimo v več nivojih, za vsakega pa zasnujemo ustrezne opisnike ter točkujemo nivoje (nivojsko točkovanje), ali pa zasnujemo holistične ali analitične opisne kriterije uspeha v posebnih rubrikah. Kriteriji so zapisani v tabelah različnih oblik. Kriteriji uspeha morajo biti predstavljeni učencem vnaprej, učencem pa lahko omogočimo, da pri opredeljevanju kriterijev uspeha sodelujejo tudi sami (npr. določijo kriterije dobre zgodovinske govorne vaje ali zgodovinskega domačega branja). Tako se jim kriterije uspeha dodatno približa ter spodbudi, da jih tudi dosežejo.

²¹ Trškan, D. (2007). Lokalna zgodovina – učenje z odkrivanjem. Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni inštitut Filozofske fakultete, str. 270–299.

LITERATURA

- Black, P. (2010). Vrednost povratne informacije v formativnem spremljanju in težave pri njenem uvajanju v dialog. V: Komljanc, N. idr., *Didaktika ocenjevanja znanja. Zbornik 3. mednarodnega posveta marca 2009 v Celju*. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo, str. 94–95.
- Brodnik, V. et al. (2014). *Izzivi razvijanja in vrednotenja znanja v gimnazijski praksi*. Zgodovina. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.
- Gradiva projektov Refleksivna edukacija in EUfolio.
- Holcar Brunauer, A. (2013). *Vloga formativnega vrednotenja v učinkovitih učnih okoljih*. Gradivo mednarodnega projekta AFL (Assessment for Learning) v letih 2013–2015.
- Marsh, C. J. (2008). Pomen poznavanja ocenjevanja za poučevanje. V: Komljanc, N. idr., *Didaktika ocenjevanja znanja. Zbornik prispevkov*. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo, str. 32–40.
- Pečjak, S., Gradišar, A. (2012). *Bralne učne strategije*. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.
- Sentočnik, S. (2012). Spremenjeni poudarki pri praksi preverjanja in ocenjevanja – primer avtentičnih preizkusov. V: Rutar Ilc, Z. (ur.), *Ugotavljanje kompleksnih dosežkov*. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo, str. 69–97.
- William, D. (2013). Vloga formativnega vrednotenja v učinkovitih učnih okoljih. V: Dummont, H., Istance, D., Benavides, F. (ur.), *O naravi učenja*. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo, str. 123–145.

POVZETEK

V prispevku avtorica teoretično utemlji sprotno spremljanje znanja pri zgodovini in primerja tradicionalno vrednotenje s sprotnim spremljanjem znanja. Navede prednosti sprotnega spremljanja znanja zgodovine tako z vidika večje kakovosti znanja kot večanja odgovornosti učencev za svoje učenje in znanje. Avtorica poudari tudi pomen razvijanja učinkovitih bralnih učnih strategij, ki učencem omogočijo kakovostno izgradnjo in usvajanje znanja zgodovine, ter navede konkretne primere orodij sprotnega spremljanja znanja zgodovine.

ABSTRACT

The author of this article presents theoretical basis of regular formative assessment in history lessons and compares traditional evaluation with regular assessment. She names advantages of regular assessment of history from the aspect of higher quality of knowledge as well as pupils' responsibility for their learning and knowledge. The authors emphasises the importance of effective learning strategies that enable quality building and creating knowledge of history. She lists concrete examples of tools for regular assessment in history lessons.